

Závěrečné shrnutí

Obnovené zřízení zemské je právním dokumentem vydaným v důsledku bělohorské porážky stavovského povstání, což do určité míry předznamenalo jeho povahu. Vítězný panovník Ferdinand II. si v něm především potvrdil své pozice a zajistil, aby k opětovné stavovské vzpouře již nedošlo. Zásadní a podstatné změny přineslo Obnovené zřízení zemské do všech oblastí státního práva a do politických poměrů, které zaznamenaly úplnou přestavbu. Hlavním důsledkem byla přeměna českého stavovského státu v absolutisticky ovládanou součást habsburské monarchie. Cílem panovníka bylo oslabit stavovský vliv, zrušit stavovské zřízení a posílit své vlastní postavení. Jako absolutistický vládce se stal výhradním nositelem veškeré státní moci. Vlivům na státní právo jsem věnovala 2. kapitolu. Předmětem této práce byla hlavně organizace soudnictví a úprava procesního práva, protože Obnovené zřízení zemské neřešilo pouze ústavní otázky, ale kodifikovalo i zemské, šlechtické právo.

Pokud se týká soudnictví, je třeba odlišit organizaci soudů ve smyslu uspořádání soudní soustavy a samotnou činnost soudů. V prvním případě můžeme pozorovat jistou kontinuitu se stavovským zřízením, nadále se zachoval princip stavovské personality práva, tzn. rozdělení soudů podle stavovské příslušnosti. Spory šlechty příslušely nadále před zemský soud, měšťané řešily své spory před městskými soudy a poddaní patřili před soudy vrchnostenské. Tím, že se apelační soud stal všeobecnou odvolací instancí a od rozsudků všech soudů bylo možné odvolat se prostřednictvím revize až ke králi, byl položen základ trojinstanční soudní soustavy.

V případě samotného výkonu soudnictví nacházíme změny podstatné. Absolutistický panovník se stal výhradním nositelem nejen moci výkonné a zákonodárné, ale i soudní. Důsledkem politického absolutismu bylo svržení stavovské nezávislosti soudnictví, hlavně až posvátné svrchovanosti zemského soudu. Za zdroj veškerého platného práva byl považován absolutisticky vládnoucí panovník, stal se jeho výlučným tvůrcem a vliv stavů na tvorbu práva téměř vymizel. Dosud nezávislé soudnictví se muselo podřídit panovníkovi, bylo vykonáváno jeho jménem a soudní rozhodování podléhalo kontrole státu. V praxi tato podřízenost znamenala odpovědnost soudců z výkonu funkce panovníkovi, vyhlašování rozsudků jménem panovníka, potvrzování rozsudků a možnost revize soudních rozhodnutí.

Dalším důsledkem byla povinnost soudců řídit se psaným právem, což znamenalo aplikovat při rozhodovací činnosti výhradně předpisy Obnoveného zřízení zemského. Podpurným pramenem práva se stal Koldínův zákoník práva městského. Pokud soudci

narazili na mezeru v právu, mohl o řešení rozhodnout opět pouze panovník. Aplikace jednotných právních předpisů nahradila dřívější volnost rozhodování na základě právních obyčejů nebo volné úvahy soudců. Tak jak právo obyčejové a soudní nálezy postupně mizí a ustupují právu psanému, stává se základní formou práva královské rozhodnutí. Tento jev však nelze chápat pouze negativně. Nahrazení dřívější volnosti rozhodování jednotným postupem podle jednotných právních norem přineslo sjednocení judikatury, odstranění některých nežádoucích feudálních přežitků a v neposlední řadě požadování znalosti práva při výkonu soudní činnosti.

Nastoupení Habsburků na český trůn s sebou přineslo zavedení dvojjazyčnosti na soudech. Vedle jazyka českého povolilo Obnovené zřízení zemské používání němčiny, která češtinu v průběhu následujícího období zcela vytěsnila z úředního života. V důsledku této změny se soudy rozdělily na dva senáty, český a německý.

Pokud se týká práva procesního, které v té době patřilo do práva soukromého, nepozorujeme tak rychlé a převratné změny. Oblast soukromého práva nebyla dotčena politickými změnami, vyplývajícími z nástupu absolutismu v takové míře, jako právo veřejné. Obnovené zřízení zemské z větší části zakotvilo pravidla, známé již z doby stavovské, ke kterým právo směřovalo přirozeným vývojem a žádaly si je změny ve společnosti, ekonomický rozvoj a vůbec celkový pokrok. K takovým změnám patří zavedení zásady oficiality, která omezila soukromou iniciativu při zahajování trestního řízení, kdy pouze žalobce mohl zajistit přítomnost žalovaného u soudu. Zavedením možnosti zahájení trestního řízení z úřední povinnosti, vzal na sebe úlohu žalobce stát. K dalším změnám, které odpovídaly dlouhodobému vývojovému trendu, náleží písemnost soudního procesu. Ta s sebou přinesla zároveň tajnost a neveřejnost soudního řízení. Zde šlo o důsledek silného vlivu římského práva, písemnost byla znakem římsko-kanonického procesu. Hlavní důraz se posunul do přípravného řízení, ve kterém se celý soudní případ zpracoval v písemné podobě a soud poté rozhodoval v neveřejném zasedání pouze na základě těchto spisů bez přítomnosti stran.

Dalším jevem byla pokračující byrokratizace soudnictví, potřeba nahradit laické soudce soudci-úředníky s právnickým vzděláním. Změnou prošlo i poskytování právní pomoci u soudů, advokacie. Řečníky nahradili profesionální právní zástupci, kteří mohli vykonávat svoji činnost pouze pod přísahou. Později se omezoval jejich počet a zákony začaly požadovat složení zkoušky ohledně jejich znalostí práva.